

ХАНТЫ ЯСАҢ

ПЯТНИЦА

9 октября 2015 года

№ 19 (3439)

www.khanty-yasang.ru

Основана 1 ноября 1957 года

*Няврэмәт вәндтәты ёх
па пирәш ёх емәңхәтлңән пида!*

И. Самсонова верум хур

Хантыими Евдокия Александровна Белявская (Ерныхова)

**Тәм
номерән
лұңтаты:**

5

Хутыса Сұмәтвош
район Ванзетур
кәртән әшкола
рәпитл

8

Вулаң далъ
пурайн енмум
ими Н. Захарова
вәлупсы олаңән

9

Сұмәтвош
район Тәк кәртән
вән кев хурас
омәссы

10

Аган кәрт музей
кәща не Ф.С.
Бондаренко
70 ола йис

14

Няврэмәт
вәндтәты не М.И.
Митрофанова
рәпатайл
олаңән

Лыпәт тыләш 25-мит хәтлән округ дума депутат не Татьяна Гоголева Югорской государственной университетн вәндтәйтты увәс айдат әх пида вәйтәнтәләс.

Кәшә не әктәшум хуятәта айкед тәс, муйсәр нәтупсәт па вәдты-ходты ширәт оләңән увәс айдат әха еша павәтты рәхл.

Лүв шиты ясәл однитсәл: «Хәнты нәң муй вухаль? Ши оләңән уша йил, хән нәң рәт ясәң яма тайлән. Шит пәты мүн дәңхалүв,

ләдн Югорской государственной университетн увәс мир рәт ясәңәна ат вәндтәсыйты, тәп шиты ясәңлүв елды вәдты питләңән».

Тәмхәтл университетн 200-кем увәс мир айдат әх вәндтәйтләт. Увәс мир институт тәхи 2013-мит од лыпәт хойты тыләш оләңмит хәтл вүш эвәлт тәта пүншы. Айдатәхетнәтн хәнты па вухальясәңнән вәндтәләт.

Округ дума депутат Т. Гоголева нәтты не Оксана РЫЖКОВА

Хәнты ясәңа тулмаштәс Ирина САМСОНОВА

Хот нүша верәт

Югра мұвн ипотечной верәт тәты тәхийн шуши мира заявление непеке хәншты мосл. Мәтты хәнты, вухаль па юрн хуят хот дәтты субсидия вух вүты нүша тайл ки, ин щәта непекаәт йилпа дәщәтты мосл.

Тәм од Ёмвош округ правительства вән кер тыләшн поступсы вүсәт, щинепекпоснхотдәтты верәт йилпатсайт. Округ поступсы 05.11.2005г. № 103-оз ширн йилуп верәт хойләт ши әха, мәта мир ван хәтлуп тыләш 31-мит хәтл 2010-мит од вәнта хот нүша верән хәншман вәс. Шиты 2016-мит одн хот нүша очередь хуца вәдты хуят, хот дәтты муй па омәсты вүтыщәд ки, мосл паспорт нем

непек пида 2015-мит од ван хәтлуп тыләш 31-митхәтлвәнта Югра мұв Ипотечной агентства тәхия мәнты. Щәта вохты непеке хәншты хот мосты оләңән, па вәйман тайтыпитда, щин хәннехә хот дәтты муй па хот омәсты субсидия вух мосл.

Югра мұв Ипотечной агентства тәхи тәмәш вошәтн вәдләт:

Сургут – Профсоюз вош хулы, 11 ТРЦ «Агора» (4 этаж);

Югра мұвев сема питум хәтл вүш эвәлт 85 од постәты пәты округев хұваттәйн интернетн www.yugre85.pф немуп сайт дәщәтсы.

Шитпәты мүнмұвевн вәдты кашәң хәннехә «Югра мұва мойлупсәт мойда!» немпи вер хұват арсыр мойлупсәт дәщәтты па шив китты шир тайл. Хурамәң арәт, әмәш якәт, путрәт, стихотворенияйт па па әмәш верәт Югра мұва мойләты рәхл.

Ши тумпийн «Югра мұва – 85 од» немпи хуят вүюм кәсупсы

Нижневартоск – 60 лет Октября вош хулы, 80 а (ТЦ «Мандарин») 407 офис;

Нефтеюганск – 16 мкрн., 23 хот;

Ханты-Мансийск – Студенческая 29 хот, Б блок, 332 хот йит (3 этаж);

Когалым – Дружбы Народов вош хулы, 41 хот;

Нягань – 1 мкрн., 33 хот, 1 блок;

Мегион – Советская вош хулы, 23 хот, 1 кв.;

Лангепас – Парковая вош хулы, 25 хот;

Пыть-Ях – 5 мкрн., 40 хот, 3 этаж;

Урай – 1 мкрн., 2/1 хот;

Югорск – Гастелло вош хулы, 6 хот, 201а офис;

Советский – Ленина вош хулы, 7 хот;

Радужный – 1 мкрн.,

пүншы. Тыв «Хәннехә. Венш»; «Югра мұв вошәт па кәртәт»; «Рәпәтәйн Югра мұв», «Увәс мир вәлупсы» немпи верәт хұват вүюм хуят китты рәхл.

Щәлта «Югра мұв мет вулаң тәхет» верн иши хуят, кинайт, непекаәт дәщәтты рәхл. Шиты ван хәтлуптыләшәңмит хәтлвәнты 85 аратверум ут Интернет хұват альды.

Дәщәтум кәсупсәт оләңән мет яма **www.yugre85.pф** уша павәтты рәхл.

Хәнты ясәңа тулмаштәс Ирина ПОСЛОВСКАЯ

43 хот, 78 офис;

Покачи – Комсомольская вош хулы, 3/1 хот;

Междуреченский – Титова вош хулы, 15 а хот.

Ши тумпи Югра мұв Ипотечной агентства тәхия хот нүша непекаәт почта хұват китты рәхл. Тәп почта мухты китты вохты непеке поступсы ширн тәса дәщәтты мосл. Хот дәтты па омәсты субсидия вух мәты верәт па щира ән йисәт. Кашәң хәннехә очередь ширн субсидия вух вүд. Нын хот нүша оләңән Югра мұв Ипотечной агентства тәхи иньщәсты пәкләты. Дыв карты келәд 8 800 100 66 00.

Айкед хәнты ясәңа тулмаштәс Ульяна ДАНИЛО

Мүн мұвевн хотәт йилпатлдыйт

Югра мұвевн хотәт йилпатты щира 2014-мит од вүш эвәлт па 2043-мит од вәнты 6708 ар хотәң хот непека хәншман вәд. Ин вәнты округевн 220 хот йилпатсы, щин кұтн 76 хот иса версы, 170 хотн ин вәнты рәпәтайт мәндләт.

Югра мұвевн вәдты әх капремонт щира ин вәнты кәт миллиард мултас шойт әкәтсәт. Мосл лупты, муйсәр вошн ши вухәт әкәтсәйт, щәта ши вухәтн хотән

йилпатты питдыйт. Мет ар вух Югорск, Когалым, Радужный, Лангепас, Нефтеюганск вошәтн па Советской районән оса мир сухуптәсәт, щит 90 процент мултас

иса мир эвәлт вух. Еша шимәлшәк вух Нуви сәңхум па Ёмвош районнән, Нягань, Урай па Ёмвошн вәдты мир әкәтсәт. Иса әх ши вухәт яма мәты ки питләт, елды шиверпәта дәщәтум программа тәса рәпитты питл. Оса мир мулдты ши оләңән иньщәсты дәңхаләт ки, щит пәта «Югорский

фонд капитального ремонта» тәхи әх иса ястәләт тәм карты кел хұват: **88005554586.**

«По переселению граждан» программа ширн Югра мұвевн 2015-мит одн 2175 хуят катра хот эвәлт ям хота касәлсы.

Хәнты ясәң тулмаштәс Надежда НОВЫХОВА

Лыпāt хойты тыдāшн 24-митн округ Дума депутатāt мирхота āктāщийдсāt. Дыв 50 муттас мосты вер нух вантсāt.

Депутатāt хэлāнтсāt, муй ширн тām олн олдāмит од шāп мār округ бюджет вухāt тāруптāсыйт. Ищи саты дўв саттēда верāt тātы ēх пāты налогāt сухуптāты олдāнн поступсы йидпатсы, дēдн предпринимателя вēдты хуятātа верāt тātы кеншāк ат вēs.

Рўтыщātы пирāщ ēх па нывремāt пāта 2016-мит олн «прожиточной минимум» вух еша вēна версы. Интām вēднат хāннехуятātпāташит 10 732 шойтāйил, нывремāt пāта – 12 972 шойт вух.

Елды депутатāt «О регулировании отдельных земельных отношений...» поступсы нух вантсāt, мātа ут хўват ши хоттел ēх, хуйтатхēдум, муй пащи эвāлт ар ныврем тāйлдāt ки, хот омāсты мўвн мет сыры мāдыйт.

Щāлта дума ēх хэлāнтсāt, муй ширн округн «О развитии северного оленеводства...» поступсы рēпитл.

Елды дыв нух вантсāt, муй тām олн хухи хāшум хēдум тыдāщ мār мир пāта па верты мосл.

Надежда ВАХ

Ван хātдуп тыдāшн «Стратегия социально-экономического развития Ханты-Мансийского автономного округа-Югры до 2020 и на период 2030 года» немуп Общественной тāхия дāнум ēх рēпата сухнāл.

Ши ут Ёмвош округ-Югра губернатор поступсы вўраңн ван хātдуп тыдāщ 2012-мит олн пўншы па щāта рēпитум ēх хēдум од мār хēскем вудаң вер югорчанāt вēлупсы олдāнн нух вантсāt.

Интум мўң нынан ши Общественной совета рēпитты вохлўв. Лāңхалты ки, дēдн Ёмвош округ-Юграйн вēлупсы елды ям ат вēs па социально-экономической верāt олдāнн ушāң нумсāt

тāйлдātн, щāлта апрāң ēх вēлдātн, хуйтат Оса тāхийн рēпитты кēs тāйлдāt, ши олдāнн Ас потты тыдāщ олдāнмит хātлвэнттытывхāншатн: <http://ugra2030.admh-mao.ru/>. Ёмвош округ-Югра общественной па внешних связей немуп тāхи. Карткел: 8 (3467)33-20-81. Хāншты тāхи: UlyanovDV@admhmao.ru

Хāнты ясāңа тулмащтāс

Реональда ОЛЬЗИНА

Россия мўвтел мир кāсупсы

Россия мўвтел мир кāсупсы Югра мўв округевн тām ванāн лыпāt хойты тыдāщ 27-мит хātāдн Ёмвошн «А.В. Филипенко немуп Центр зимних видов спорта» тāхийн мāнāс.

Щит пāта округев арсыр тāхетн щимāщ кāсты верāt па питсāt, щит: Сэрхандāн, Нефтеюганскāн, Покачийн, Урайн, Югорскāн, Няганян, Мегионāн, Лāңкипосāн, Ёмвошн. Ши вошāt тумпийн, округев Кондинской, Нуви сāңхум, Сўмātвош па Советской районātн хāннехуятāt па ши щосātн кāссāt.

Тām кāсупсы едпийн лыпāt хойты тыдāщ 23-мит хātāдн Югра мўв физической культура Департамент тāхи кēща хē **Евгений Редькин** немасыа айкел āкātты хāннехуятāt пида мирхот верāс па путāртāс:

– Ищи хурасуп кāсупсāt мўң хущева тām тādн вēsāt, хән мўң ēхлўв 18-мит Сурдлимпийской кāсупсēта дывел ямсыева дēщātсāt. Ма

щиремн, тāmāщ кāсты ширāt Югра мўвев хāннехуятātа ар ēр па щом мāлдāt. Щит пāта округев мўвн «Кросс нации» немуп кāсупсāt иса кашāң олсўс пурайн мўң немасыа дēщātты па верты питлўв.

Округев физической культура Департамент тāхикēща хēяснāt юпийн «ЮграМегаСпорт» кēща лāңкār хē **Олег Дресс** айкел тēs:

– Тām кāсупсы мāнты хātāдн 12 шурāскем хāннехē Югра мўвев луватн кāсты питл. «Кросс нации» немуп хēхāлды верāt округев арсыр ай кēртātн па вән вошātн шеңк сāmāңа мирн тāйлдыйт. Мет вудаң кāсты вер тāmхātл, ма нēmāстемн, Ёмвошн «А.В. Филипенко немуп Центр зимних видов спорта» хущи мāнты питл.

Владимир НОСКИН

Ёмвошн РИЦ «Югра» немуп тāхийн айкелāt āкātты хāннехуятāt Югра мўв военной комиссар Юрий Буров пида вēйтантыйдсāt па тām сўсн армия айлāt ēх вўты олдāнн путāртсāt.

Айлāt ēх армия тēдыйт

Ю. Буров яснāt ширн, тām сўсн 2015-мит олн шурāс ветсот айлāt хāннехē армия служитты мāнлāt. Тēнял од Югра эвāлт шурāс кātсотлапātтяңхэтхуят рēt мўв давāлды китсы.

Югра мўв военной комиссар елды лупās, хуты тām олн округев айлāt ēх āкātты тāхи ямсыева дēщātсы, арсыр дēmātты сухāt па детутāt сопāслāсыйт. Ши хātлātн полиция ēх айлāt хуятāt пида рēпитты питлāt. Муйсār верāt моссāt, щитāt иса вешката дēщātсыйт.

Мосл лупты, Югра мўв эвāлт армия вўты ēх ар пелāк воздушно-десантной муй морской флот тāхетн служитты питлāt.

Югра мўв военной комиссар лāңкār хē **С. Коваленко** елды ясāң тēs, айлāt ēх āкātты тāхийн кēщайт ямсыева арталāлāt, муй арат ēр па щом дыв тāйлдāt. Щāлта

армия вўты пухāt ГТО немуп ширāt мāлдāt. Дыв пидēда Вудаң дāля па Афганистан муй па арсыр дāлятн вēдум ēх вēйтантупсāt дēщātлāt. Айлāt ēх едпийн вошāң якты-ариты тāхет концертāt верлāt. Ям вўща яснāt юпийн ияха āктāшум пухāt армия китдыйт.

Интām служитум ēх контракт ширн елды армия мāнты шир тāйлдāt. Иса 2012-мит од вўш эвāлт щиты ветсот хāннехē мўвев давāлды кашāщсāt. Тām олн тēп сот хэтъяң айлāt ēх щиты армия мāнāс. Юграмўв кēща контракт ēх пида рēпитты хē **С. Родинко** яснāt ширн, мātа хē контракт ширн рēпитл, ям тыдāщ вух холумтāl, од мār юпийн рўтыщātы веритл па накопительной ипотека вēдты хот лētты пāта хāншāныщты шир тāйл.

Владимир ЕНОВ

Кашӑн хӑлмит пирӑш хӑннехӑ рӑпитл

Тӑм ванӑн Югра мӑв правительства кӑшайт пирӑмум хӑннехуятӑт олӑнӑн немасья мирхот версӑт. Шци мирхотн округев кӑшӑ дӑнӑр хӑ Алексей Путин путӑртӑс, муй ширн тӑм йисн арсыр ям ванлтупсы лӑшӑтты, компьютерӑн рӑпитты пӑта вӑндтӑты па рӑпатайн пирӑшӑ ювум хуятӑт мӑты рӑхл.

Лӑв юпедн округев Природной ресурсӑт тӑхи кӑшӑ дӑнӑр хӑ А. Комиссаров айкел верӑс, муй ширн лӑв хушӑда рӑпитты хӑннехуятӑт пирӑмум ӑхлӑв пӑта сыр-сыр ванлтупсӑт лӑшӑтлӑт. Ас потты муй ван хӑтлуп тылшӑнӑн тӑм 2015-мит одн «Развитие культуры и туризма» округев правительства поступсы ширн, мӑта ут 2014-мит олвӑш ӑвӑлт па иса 2020-мит ол вӑнта рӑпитты питл, кашӑн 120 пирӑш

хӑннехӑ ай кӑрт муй вӑн вош ӑвӑлт «Моя судьба – Югорский край» немуп ванлтупсы хӑлум хӑтл мӑр автобусӑн янхты шир тӑйл. Шимӑш ванлтупсы пурайн пирӑмум хуятӑт вӑдты хотӑтн мӑлӑйт, летутӑн лапӑтлӑйт па арсыр якты-ариты хотӑтн верлӑйт.

Югра мӑв округевн юхи хӑшум олӑтн мӑтты ки 300 шимӑш арсыр ванлтупсӑт лӑшӑтты тӑхи вӑд. Шци тумпийн, 19-кем немасья верум

экскурсионной тӑхет, мӑта утӑт хувайн тӑмхӑтл вӑш ӑвӑлт пирӑмум хӑннехуятӑт ванлтупсӑта янхты ширӑт тӑйлӑт. А. Комиссаров ӑсӑт ширн, 2015-мит одн хӑт тылӑш мӑр округевн 3446 пирӑш ювум хуят ванлтупсӑта тӑтлӑсы. Юхи хӑшум кӑтн мӑшитты хӑннехуятӑт иштиты арсыр экскурсия ширн Югра хувайн тӑтлӑтыпитлӑйт. Вантӑ, иса и тӑхийн ӑд омӑсты лывела шеӑк давӑрт па тураса йил.

Округевн 2006-мит ол вӑш ӑвӑлт правительства кӑшайтн «Электронной гражданин» поступсы пӑншы. Шци ут хувайн пирӑмум хӑннехуятӑт айлат ӑхн компьютерн рӑпитты вӑндтӑлӑйт. Иса шци вӑш па ин

тӑмхӑтл вӑнта округевн 18 шурӑс пирӑш хуят немасья шимӑш машинӑн рӑпитты ширӑт уша павӑтсӑт. Тӑмхӑтл ар пелӑк пирӑш ювум хӑннехӑ ишипӑ арсыр тӑхетн рӑпитлӑт па шит таклӑ вӑдты иса ӑн веритлӑт. Округевн вӑдты вӑн ӑхлӑв ӑвӑлт тӑм йисн 20 процента арат пенсионер иса рӑпата тӑйлӑт. 80 процента пирӑмум ӑх иштиты тӑп пура-пурайн рӑпата янхлӑт. Итӑх хӑннехуятӑт лыв ӑвӑлтӑда хотӑн войт па мӑв хӑрыйн тӑйты летутӑт енмӑлӑт. Штиты ар пелӑк пирӑш ӑх иса шир рӑпитлӑт.

**Пресс-служба айкел
Хӑнты ясӑна тулмашӑтӑс
Владимир ЕНОВ**

Айлат вӑндтӑйлты ӑх пӑта вӑхӑт

Югорской государственной университетн шимӑл тылӑш вух вӑты хоттед увӑс мир ӑвӑлт айлат вӑндтӑйлты ӑха немасья поступсы хувайн шимӑш нӑтупсы вӑх мӑты питлӑ:

1. Вух унтасн вӑндтӑйлты хуятӑта юхлӑ сухуптӑты ширӑт:

а) университетн, институтн очной ширн вӑндтӑйлты хуятӑта ол мӑр 100 000 шойт вух вӑнты;

б) университетн, институтн заочной ширн вӑндтӑйлты хуятӑта ол мӑр 50 000 шойт вух вӑнты;

в) колледжӑтн очной ширн вӑндтӑйлты хуятӑта ол мӑр 50 000 шойт вух вӑнты;

г) колледжӑтн заочной ширн вӑндтӑйлты хуятӑта ол мӑр 25 000 шойт вух вӑнты.

Шци нӑтупсы вух юхи хӑшум ол мӑр сухуптӑлӑ.

2. Посobia вухӑт:

а) университетн, институтн вӑндтӑйлты айлат ӑх пӑты кашӑн тылӑш мӑр 4 194 шойт

араттӑйн нӑтупсы вух мӑды; колледжӑн, вӑндтӑйлты ӑх пӑты – 2 171 шойт вух;

2) кашӑн хӑтл летут лӑтты кеши 106 шойт нӑтупсы вух мӑды;

3) лӑмӑтсх па кӑр лӑмӑтсх лӑтты пӑты олӑн мит курсӑн вӑндтӑйлты айлат ӑха, олӑн мит экзаменӑт юпийн, 40 шурӑс шойт арат вух мӑды. Юхи хӑшум курс хуят пӑты, диплом непек ӑша катлуптум юпийн, 50 шурӑс шойт вух;

4) ол мӑр ипӑш непекӑт, киникайт, хӑншты юхӑт лӑтты пӑты университетн, институтн вӑндтӑйлты айлат ӑха 12 582 шойт арат вух; колледжӑн вӑндтӑйлты ӑха 6 513 шойт вух; ӑд верӑта вӑндтӑйлты ӑха 4 574

шойт вух.

3. Нӑтупсы вух:

1) общежитияйн вӑдты вер пӑты очной ширн вӑндтӑйлты айлат ӑха;

2) ол мӑр ипӑш рӑт вошӑта, кӑртӑта рӑтышӑты верн мӑнты пурайн (очной ширн вӑндтӑйлты хуят).

Нӑтупсы вух ӑша павӑтты пӑты шимӑш непекӑт мослӑт:

– вохты непек, мӑта утн вӑндтӑты па айлат ӑх верӑт тӑты департамент тӑхи ӑхн ӑш пос пунман вӑд;

– паспорт па лӑв хурасл;

– сема питум олӑн непек пӑлӑв хурасл, хута хӑншман, муйсӑр мир ӑвӑлт нӑн вӑдлӑн;

– вӑндтӑйлты тӑхи ӑвӑлт непек;

– банк ӑвӑлт лицевой сӑт;

– билет па общежитияйн вӑдты-хӑдты пӑты сухуптӑты непекӑт;

– вӑндтӑйлты вер

олӑн договор непек.

Лӑшӑтум непекӑт «Многофункциональный центр» тӑхия тӑты мосл. Муй па ӑктум непекӑт вӑндтӑты па айлат ӑх верӑт тӑты департамент тӑхия тӑты муй па пӑчта хувайн китты. **628011, Ёмвош, Чехова вош хулы, 12 хот, 104-мит хот йит.** Тӑм тӑхи лапӑт кимит па лапӑт ветмит хӑтлӑнӑн кӑт шӑс вӑш ӑвӑлт вет шӑс вӑнты рӑпитӑл, карты кел: **8 (3467) 32-95-09.**

Нӑтупсы вер олӑн Югорской государственной университетн увӑс айлат ӑх пида рӑпитты вухӑд ими Диана Васильевна Герасимова ӑвӑлт иншӑсты рӑхл. **628012, Юграмӑв, Ёмвош, Чехова вош хулы, 16 хот, кимит корпус, 213-мит хот йит,** карты кел: **8 (3467) 35-76-26.**

**Хӑнты ясӑна тулмашӑтӑс
Ирина ПОСЛОВСКАЯ**

Ванзетур кәрт ашкола олҗаң

Ванзетур кәртә рәпата ширн яңхмемн ма ашкола лұңтҗылсум. Щит лұң пура вәс, щит пәты нъявремәт юдн рұтышуман вәсәт. Ванзетур ашкола вәндтҗылды верәт олҗаң маңема тәм тәхи кәща дәңкәр не Марина Анатольевна Косенко путәртәс.

Йис пурайн мұң увәс мұвева немасыя касна хот юкана нум мұв эвәлт шеңк ар мир вәлты китсыйт. Ар пеләк китум хәннехуятәт Ванзетур мұвн вәлты партсыйт. Щиты 1930-мит одн Ванзетур кәрт пұншы. Китум ех вой-хұд ведпәслуман вәсәт, хот войт тәйсәт, мұвн сыр-сыр детутәт енмәдсәт, щидн метоләңмит ашкола пұншы. Щи пурайн тәта нъявремәт вәндтәты хәлүм хуят рәпитәс, кәщя Анатолий Иванович Акулов вәс. 1939-1940-мит олҗаңн кәртәң ашкола лапәт класс тәйс, хута 125 нъяврем вәнд-тыдәс.

2000-мит одн Ванзетур кәртәң йилуп дащкам кәт нартупәң ашкола пұншы. Кәщя тәта Татьяна Валерьевна Кондратьева вәд. Ияха лұңәтты ки, хәс кәт вәндтәты хуят нъявремәт пида рәпитләт. Тәмхәтл ашколайн олҗаңмит класс вұш эвәлтихушъяң класс вәнты нивәдъяң мултас нъяврем вәндтҗыл. Щит вухалят, хәнтәт, рұшәт, латышәт па па мир нъявремәт.

Марина Анатольевна яснәт ширн, тәм йисн ям арат хоттед ех шәкәшты нъявремәт тәйты хот

эвәлт тәпиет енмәдты вұләт. Щит пәты интәм ашколайн 11 щимәш нъяврем вәндтҗыл, метар увәс мир пушхәт. Әмәш, хуты Ванзетур кәрт ашколайн вухалд ясәң тәды. Рәтясәң нъявремәт Антонина Павловна Глушанкова вәндтәд. Щи тумпийн вәндтәты нъявремәт пәты кашәң ашкола иты тәта «География па История Ханты-Мансийского автономного округа – Югры» немпи урокнәң дәшәтлҗылнәң.

2001-мит одн йилуп ашколайн сыры кәща не Марина Николаевна Сергеева унтасн йис пурмәсәт әкәтты па шавиты тәхи пұншы. Пурмәсәт тыв әңкетәшәт нъявремәт пида апрәңә әкәтсәт. Тәмхәтл вәнты музей арсыр йис пурмәсн йилпатты. Тәта ипұша нъявремәт пида арсыр вәйтәнтупсәт, лұңтупсәт дәшәтлҗылт, дәдн пушхиет шуши мирлұв вәлупсы олҗаңн уша ат павәтсәт.

Ар пеләк ашкола етшуптум айлат ех института вәндтҗылды мәнләт, тәп щит юпийн юхды рәт кәртәдә ән кердәләт, алпа, вән вошәтн дыведа әмәш рәпитты. Дәңхәдәт ки, дыв пәтәдә ашкола ов иса пұншман вәд.

Елды путәртсумн, вәндтҗылды вер пәты ашколайн сыр-сыр утәт па шұңкәт тәрумләт муй әнтә? Марина Анатольевна лупәс, хуты кәртәң ашколайн вәндтәты вер пәты иса мулты утәт вәдләт. Вантә,

ай ашкола пәты щи вера аршәк вух есәлды. Щит пәты кашәң вәндтәты хәннехә рәпитты тәхелн компьютер тәйл па па сыр-сыр мосты шұңкәт. Щи тумпийн нъявремәт пәты компьютер класс дәшәтман вәд.

Ванзетур кәрт ашколайн рәпитты ех нъявремәт пида арсыр кәсупсәтн кәсләт. Щит пәты ванкұтды олҗаңмит тәхет павтҗылдәт. Щи тумпийн пушхәт пәты сыр-сыр тәхет дәшәтсыйт (рұш ширн «кружок»). Компьютер верәта вәндтәдҗылт, щив мет ар нъяврем яңхәд. Щәлдә арәң-якәң вера вәндтәты тәхи, олюпн хурәт хәншты вер, сәк карәтты, әрәшты вера ищи вәндтәдҗылт. Мосл ястәты, физкультура урок тәты хә Н.В. Абрамкин «волейбол» немпи әрәшты юнтут

яма вәд. Щит пәты лұв вәндтәты эвет па пухәт арсыр кәсупсәта вән вошәта яңхләт па олҗаңмит тәхет вұләт.

Лұң пурайн Ванзетур кәрт ашколайн нъявремәт пәты рұтышәты тәхет дәшәтлҗылт. Тыләш мәр 45 ай хуят тәта рұтышәты веритәд. Нъявремәта шеңк әмәш тыв яңхты, вантә, кашәң хоттед ех ар вух хән тәйл па мұва рұтышәты кеши нъявремәт тәты. Марина Анатольевна ясәңт ширн, кәртәң нъявремәт вошәң пушхәт киньша мет сәмәңәт. Щит пәты муйсәр вер дыв пәтәдә дәшәтлҗыл, дыв иса амәтләт. Дыв камн нартамы ән навәрләт – ешдәдн тәс пурмәсәт верләт, тәса якләт па әрашләт, кашәң пурайн нумсәңә йиләт.

Ирина САМСОНОВА

Лыпāt хойты тыдāщ 25-мит хātāдн РФ Увāс мирāt Ассоциация хуши мирхот верāнтсы, щāта вудаң хēя ши тāхи кēща Григорий Ледков вēs. Мирхотāң ēх кўтн Н.Г. Вейсалова, Ф.С. Мыгун, В.Ф. Гаюльский, В.Ф. Елескин, В.Г. Климов, Л.Н. Пешперова, Ю.А. Хатанзейский, А.В. Новыхов вēsāt. Щāта дыв путāртсāt, муй вўрн айдат ēха мирхот дēщātты питлāt.

Увāс мирāt Ассоциация тāхи мирхот вēs

Григорий Ледков лупās, щитунтасн Увāсн па Дальний Восток хуши вэлты айдат хуятāt лēдн кўтēдн лēхсāңа ат йилāt па эвет-пухāt дыв мирдад вэлупсы олāңāн пасыр яснуп мирātа нēдам ай ат павātлāt. «Мўң ар ēр пундўв, лēдн всероссийской мирхот яма ат мāнāс», - лупās Григорий Ледков.

Ассоциациян рēпит-ты хē Одиссей Куцуров лупās, хутысаты айдат ēх мирхот верты нумās

вэл па муйсār непекāt ши олāңāн хāншсāt. Уша йис, тām пўдяң Координационной советāн вэлты ēх ши мирхот верты олāңāн айн павātсыйт па арсыр яснуп мирāt Федеральной тāхия, па хон мўвāt верāt министерствая, айдат ēх Федеральноегствая непекāt китсыйт. Щālта мирхот дēщātтты тāхи версы, вудаң хēя щāта Владимир Климов (ТОО КМН «Кедр») питās.

Мирхотāң ēх нумās версāt, муй олāңāн Ас потты тыдāщн питты Координационной Советāн дыв путāртты питлāt па нух вантлāt, хуйтат Молодежной совет кēщая питл па Увāс мўвātн вэлты ассоциацият рēпата олāңāн путāртлāt. ēхāt мирхотāң хуятāt нумās павātсāt, хуты мātты верāt олāңāн немасыя мирхот верты мосл па ши верāt тēса вēты ēх щив вохты питлāt.

Ешайн худ велпāслātы олāңāн мирхот питл.

Мирхотмāнумпурайн шуши мирāt кāсупсēt олāңāн иши путār вēs. Щālта мирхотāң ēх Ассоциация Президиум тāхи па почетной президентāt олāңāн непекāн хāншты лāңхалāt. Щālта дыв нēmāслāt, хуйтат айдат ēх эвālт ООН мирхотāта яңхты питлāt.

РФ АКМНСС па ДВ тāхи непек тулмащтās Реональда ОЛЬЗИНА

Писателят пида вēйтaнтупсēt

Тām пура эвālт «Торум Маа» музей хуца Увāс мир

писателят пида вēйтaнтупсēt дēщātты питлўйт. Васы мāнты тыдāщ 2-митн и ол постāсы, хуты тēнял вухаль мир писатель Юван Шесталов хот йит пўншсы. «Алпа, Тēрум Ащев партās тāта Ю. Шесталов хот йит верты, вантē, лўв хēнты «Торум Маа» музей омāсты нētās», - лупās музей научной рēпатнек Э. Сургутскова. Ол мār няд шурās хуят тыв юхтылās, щирн тām тāхи шēңк мосл. Тām хот йитн Юван апālне Альбина Михнина рēпитāl. Ол юхды тām ими яйл немуп хот йит пўншты олāңāн нумās верās.

«Мўң нумās тāйлўв, едды тām хот йитн шуши мирāt писателят па поэтат пида вēйтaн-

тупсēt дēщātты, - едды ясāңтēs Эрика Петровна. - Тāmхātл вўш эвālт тāта хēнты, вухаль па юрн хāншты ēх пида вēйтaнтийлты питлўв».

Тām етнхотн хēнты мир олāңмит поэт Микуль Шульгин олāңāн путāртсўв. Тām ол тēндуп тыдāщ 1-митн лўв сема питум хātл вўш эвālт 75 ол мāнāс, щирн Югра мўвн па М. Шульгин сема питум Ямалмўвн вēйтaнтупсēt дēщātсыйт. Тāmхātл тыв Ёмвош технологическо-педагогической колледж эвālт айдат ēх юхтийлсāt.

Мет сыры моиң ēха кина иты верум хāнты поэт хурāt адсьыйт. М. Шульгин «Ащем, ēшэн мия» хāншум стих хўват ар хēлāнтсўв. Ши ар Екатеринбург вошāң композитор хē Евгений Родыгин хāншās па Ас-угорской «Хātл» немпи театрāн юнтты хē Дмитрий Решетников арийс. Тām стих Микуль ащел Иван Филиппович Шульгин пāты хāншās, лўв Вулаң Отечественной далън даясās.

Етнхот пурайн ар хуят М. Шульгин хāншумстихāt лўнātсāt, арāt арисāt. Евдокия Нēмысова мойң ēха ай тēs, муйсār хāннхēя Микуль вēs.

Хāнты поэт хē Мўвхот (ин Илья-кēрт) кēртāн семапитāsпаенмās. Щит Ай Ас хонāңāн омāсл. Микуль Асыев Мави Ас немнальщāслēпамосты асд олāңāн ар стихāt хāншидās. Ашкола юпийн Ленинград вошн А.И. Герцен немпи пединститутн вēндтылās. Тāта Увāс

мирāt айдат хāншты ēх пида вēйтaнтийлās. Дыв ванкўтды ияха āкtāшийлсāt па йилуп хāншум стихдал лўнāt-ман кўтēдн путāртсāt.

Евдокия Андреевна лупās, хуты Микуль иса ēха мосты хуята вēs, лўв ванкўтды арсыр тāхета моиңа вохāнтсы. Ши юпийн лўв имухты ши олāңāн лўңтар хāншās. Ин лўв стихдал лўнātты юпийн уша верты рāхл, худта лўв яңхās.

Щāта М. Шульгин хāншум киникайт вантты рāхās. Итэх утāt ин давāрт вēйтты, щит пāты 2009-мит олн Микуль Шульгин Наталья эвелпа Евдокия Нēмысова имед «Мави Ас» немпи вēн киника лēщātсāңāн. Щив арсыр лўңтарāt ияха āкtāсыйт. Щирн айдат ēх иши хāнты мир олāңмит поэт М. Шульгин стихāt лўнātты веритлāt. Ши вēйтaнтупсыйн ар хуят лўв олāңдн ям ясāңāt лупсāt.

Людмила СПИРЯКОВА

Йилдуп ханшэт тывсәт

Лыпәт хойты тыдәщ 25-мит хәтлән «Торум Маа» йис пурмәсәт әкәтты па шавиман тайты хотн «Орнаментированный мир Евдокии Александровны Белявской» немпи вандтупсы пүншы.

Евдокия Александровна – «Отличник народного просвещения РСФСР» нем тайты вәна пелка ювум имие. Лүв сәк кәрәтты, тунты эвәлт арсыр хушапәт, йиндәт әнтты, пүн сух эвәлт, нюки вәшумты вер иса яма тайд. Тәм ханты не өрн ям арат увәс мир хурамәт тәса непека нух хәншман вәлдәт. Мет вудаң утәт - «Нестандартное плетение бисером» (2012-мит ол), «Этнотворческая лаборатория» (2005-мит ол) па «Уроки Евдокии Ерныховой», щит мет оладнәт киника.

Пүншум вандтупсыйн Евдокия Александровна и н верум арсыр пурмәсәт, хурамәна өнтум ернасәт па щәшкан сәхәт, күр дәмәтсүхәт, сәх па вейңән, сәк эвәлт хурамәт па па утәт вантты рәхәс.

Тыв немасыя Ёмвош технолого-педагогической колледж эвәлт айдат өх вохсыйт, вантә, вәндәта ювум имие вәндәта путәртәс, муй щирну увәс мир пурмәсәт верты мосл.

Непек щирн лүв 1931-мит ол вәщ тыдәщн сема питәс. Тәп, әңкел ясәт щирн, эвие сема питәс, хәноладнмит хутнәт юхәтсәт, мұвн лоньщ худна вәс. Вантә, щи пурайн мәта хәтлән кәща хота непекаәт дәщәтты юхәтлән, щи хәтлән муй тыдәщн няврем нұх хәншлы.

И щ и т ы а щ е л, Александр Григорьевич

Ерныхов, тәплдүн пурайн непекаәт дәщәтты веритәс. Лүв вәдупсәд хұват вой вәдпәслуман, вұдәт давадман вәс. Әңкел, Евдокия Петровна, хот рәпата тумпийн өнтәсты вер сәмәна тайс.

Щи пәты айтәдн Дуся эвие өнтәсты питәс. Сырыя әңкаәкел пида акаңят верәс. Щәлта кимиткәм класс дуваттыйн әңкәла сәх өнтәсты кәши хурамәт дәщәтты вұятнәс. Хәтмит классән рәпата пәдасәмәң эвие щәшкан сәх өнтәс. Щи пурайн лүв Касум мұв әшколайн вәндтыдәс.

Лапәт класс дүпийн хәнты айдат эвие Ёмвош педучилищә вәндтыдты мәнәс. Иса урокәт Евдокия Александровна яма тайс. Щи мәрн өнтәсты веритәс. Щиты хәлүмкәм ернас әңкәла па апщәңәла өнтәс.

Ёмвош дүпийн айдат не Ленинград вош А.И. Герцен немпи института мәнты сонтумәс. Лүв физика па математика вәндтәты хуята йиты дәңхәс. Щив юхәтмәдн комиссия өх лупсәт, физматн әд хәннәхә шәңк даваәрт вәндтыдты, филологической тәхета мәнты мосл. Щи пурайн Евдокия дәйнеңиел Мария Вагатова ищи экзаменәт мәс. Әмәщ, хуты арсыр айдат өх күтн математика экзамен тәп хәнты неңән Евдокия Ерныхова па Мария Волдина яма мәсәңн. Щиты Евдокия Александровна вән

вошн вәндтыдты питәс. Вет тәд щәта вәдмәд мәр лүв рәт мұвәла ән па юхтыдәс.

Щит етшуптумәд дүпийн Евдокия Александровна Сүмәт-вош район Саранпауль кәрта рәпитты мәнәс. Кәртәң әшколайн хәнты ими математика урок тәс, щи күтн па арсыр шуши мир йис верәта пушхәт вәндтәс.

Сырыя лүв нәмәсты питәс, муй щирн нявремәта путәртты, дәдн дыв имухты уша ат версәт, хутыса сәк кәрәтты па өнтәсты мосл. Щиты айдтыева имие мет оладн «Уроки Евдокии Ерныховой» немпи киника дәщәтәс. Нявремәта шәңк әмәщ щи дәщәтум тәхия яңхты, щит пәты кашәң пурайн ар пушәх щәта вәс.

Евдокия Александровна унтасн соткәм йилдуп хәнты мир хәншәт тывсәт. Щи тумпийн нумсәң хәнты ими сәк кәрәтты вер кеншәка па әмшә верәс. Муйсәр пурмәсәт сәк эвәлт кәрәтты рәхл, щи оладнән лүв ищи непека хәншәс. Щит пәты интәм мұң әнтә тәп турлопсәт, әнтуп келәт, сыр-сыр давадты посәт йис щирн верты веритлүв, арсыр

түтхотәт, не муй хә пәты «галстук» немпи сәкәң хурамәт.

Щи тумпийн Евдокия Александровна нюки вәшумты вер иса яма тайд. Щи мурт хурамәна па шакпака верум вейңән, ернасәт вандтупсыйн вантсұв. Әмәщ, хуты хәнты имие пухәда и ернас өнтәс.

Евдокия Александровна нявләк па сәмәң хәннәхә. Интәм лүв 83 ола щикұш йис, тәп лүв тәмхәтл вәнты ям нумәсн вәд. Мұң, «Хәнты ясәң» газетайн рәпитты өх, вәна пелка ювум верәң хәнты имия вұща ясәт китлүв па дәңхәлүв тәдәна, уяңа нявремәңәл, хилыдал пида елды вәдты па ищи саты мира амәт тәты. Вантә, Евдокия Александровна дәщәтум непекаәт хұват мұң тәмхәтл увәс мир пурмәсәт верлүв.

Ирина САМСОНОВА

Дащкам сәмпуп имие

Игрим воша рәпата щирн яңхмемн Надежда Константиновна Захарова (Саратина) хота дунтыйдсум. Там вухаль имие Вудан Отечественной далъ олңитум пурайн Люлюкары кәртән сема питәс.

Ащел, Константин Алексеевич Саратин, 1942-мит одн далъ хара тәсы. Рәт мывада дүв тәп 1946-мит одн мәшмәлтум күрнәдн юхтәс.

Аңкел, Мария Прокопьевна Саратина, Манстәр район Шәнш-вош эвәлт вәлты не. Пилыед пида 1934-мит одн вәтәна йис. Щи пурайн дүв вән хуятәт рүщ ясәна вәндтәс. Әмәш, хуты вухаль имие тәп кәт класс етшуптәс.

Вудан далъ юпийн Мария Прокопьевна пилыед вәйтаныйлды щира Сүмәтвоша дов әхәдн мәнәс. Юхи юхәтмәдн нявремәт

ащел педа вантман холдәты питсәт, нә-мәссәт, а муйсәр вәды ики юхтәс. Вантә, Константин Алексеевич солдат дәмәтсухн юхи кердәс. Пушхәт ащил пида тәп путәртты питсәт, хән дүв вухаль ернәс дәмтәс. 1948-мит одн Константин Алексеевич мәшәң күрнәд эвәлт әнтәма йис. Мария Прокопьевна атәлтнявремәт енмәлтты питәс.

Ащие шавиюм юпийн Надежда әвие Люлюкары кәрт әшколая мәнәс. Щәдта еша Түтлейм кәртән вәндтылдәс. Вет класс вүш эвәлт лапәт класс вәнты Анеева кәртән вәс. Әвия шеңк давәрт вәндтыйлды вәс, вухаль, хәнты па рүщ яснәт ипүшалыдтәшсәт.

Елды айлат не вәндтыйлды ән питәс. Вантә, аңкеда нәтты мосәс. Щи пурайн аңкие войт давәлты тәхийн рәпитәс. Надежда еша пәчта тәтдюдман вәс, щәдта колхоса мис пәсты неңа мәнәс. Әхәт Ёмвоша вой леккәра вәндтыйлды китсы. Тәта

айлат не пилыед пида вәтәна йис. Училище етшуптумәд юпийн кәтнән Юмәс кәрта вәлты-холты мәнсәңән. Еша вәс олән няврем сема питәс. Әхәт Захаровәт хоттел әх Игрим воша касәдсәт.

Вәлупсы хүват Надежда Константиновна колхосән мис пәсты неңа рәпитәс. Хәлүм няврем енмәлдтәс. Интәм тәп и пух хәшәс. 1992-мит одн рүтшәты мәнмәд пурайн вухаль имие шәкашты нявремәт тайты хот эвәлт кәт пушәх вүс. Тәмхәтд нявремнән ищи вәна йиснән. Оля әвие икия мәнәс, Аләша пухие ищи ими тәс. Енмәлтум кәтнән ипүша Надежда Константиновная нәтдәңән. Мойңа юхәтләнән, емәңхәтләт ияха постәләт.

Мосл ястәты, вәна пелка ювум ими сәк кәрәтты па хәншәң вейт тыйты вернән сәмәңа тайд. Интәм Надежда Константиновная семнәд мәшәңа йиснән. Щит пәты сәк кәрәтты вер хәшуптумәд. Щи тумпийн вәлупсәдхүват вухаль имие нявремәт пида мотор хопн хүд вәлпәсләты ипүша яңхәс. Итәх пурайн ар хүд вәлдәт, тәх пурайн

шимәд.

Сема питум Люлюкары кәртәда Надежда Константиновная кашәң оляңхәд. Вантә, щәта рәт хуятәт шавиман вәлдәт. Там ванән дыв пәтәда щәта кев хурас омәссы.

Ай пураел оләнән вухаль имие щиты нәмәдмәс: «Айтедн ма Ләня апщем вантман тайсум. Аңкем ипүша рәпатайн, ма па юдн хот рәпата вердүм. Щи пурайн хот дыпийн карты кәр омсәс. Илатн апщем иса әйе вәс, хотхәр хүват айдтыева ваңкийд. Әмәш, хуты щи мәрн мис омсәс. Щит пәты ай мисые ищи юдн мүң пиләва вәс. Апщием ваңкийдман каврум кәра нәртумтәс. Ананайем, щи мурт холдупа питәс. Ай мисләңкем пакнәс па хот хүват утшама навәрты питәс. Ма па иса ән вәдем, муй верты? Мосәң, Ләняем роммәдты, мосәң, ай мисем йирты? Щи мәрн аңкем рәпата эвәлт юхтәс. Вантәд, юдн иса сыйң. Щәдта дүв апщием лекшитты вүянтәс. Пүпи вуйн па па пуртәнән лунты хира ювум тәхиләд нерты питсәдә. Айкемн Ләняем яма щи йис. Щимәш вер щи вәс».

Вәна пелка ювум әх емәңхәтл пәты ма Надежда Константиновная вүща яснәт китдүм. Кәшиды-мәщиды, уяна-пищәна елды вәда! Вәлупсән хүват вән вер версән - шәкашты нявремнән енмәлтсән. Интәм дын нәңен давәлман па сәмәңа ат тайдалн!

Кәртән хуятәт кев хурас пудәлн әктәшсәт

Ирина ПОСЛОВСКАЯ

Вэндата ювум хуятӑт хущи янхсӑв

**Кашӑн ол васы мӑнты
тылӑщн олӑнмит хӑтлӑтн**

**Мӑвтӑд мир вӑна пелка ювум хуятӑт хӑтл
постӑлӑт. Тӑм емӑнхӑтл 1990-мит ол 14-мит
хӑтл вӑш эвӑлт Генеральной Ассамблея ООН
немпи тӑхи ӑх унтасн постӑты питсы.**

Вэндата ювум хуятӑт
иса мӑвӑтн вӑтты ӑх пӑты
мет мосты хӑннехуятӑт.
Лыв мӑнӑва хошум рув
па нях-мул мойлӑлӑт.
Щит пӑты мӑн ищиты
дывелмосмантӑйлӑлӑв.

Кашӑн ол васы
мӑнты тылӑщ олӑнмит
хӑтлӑтн вӑн хуятӑт
пӑты емӑнхӑтлӑт,

вӑйтантупсӑт, якхотӑт
лӑщӑтлӑйт. Югорской
государственной
университетн рӑпитты
па вӑндтӑйлды айдат
ӑх ищиты вӑндата
ювум хуятӑт пида
вӑйтантӑйлдӑт па
мойлупсӑт ӑша кат-
луптӑлӑт.

Тӑм пӑш ма ищи вӑна

пелка ювум ими Нина
Дмитриевна Воронова
хуща мойна янхсум. Лӑв
«Ветеран труда» нем
тӑйты хӑннехӑ. Ар ол
мӑр Нина Дмитриевна
хӑл ваньшты, судитты
па сорӑлды тӑхийн
рӑпитӑс. Лӑв Вудӑн
Отечественной далъ
пурайн енмӑс. Щит
пӑты айдатпураелшенк
лавӑрт вӑс. Ши олӑн
Нина Дмитриевна щиты
путӑртӑс: «Мӑн айдат
пураев интӑм пура
кинъша вера лавӑрт
вӑс, амтатдийды щос

ӑн тӑйсӑв. Ипӑша тӑка
рӑпитты мосӑс».

Щӑлта Нина Дмит-
риевна айдат ӑха лупӑс,
лӑднтӑнширӑна немӑлт
верн ӑнт пӑлман елды
ат вӑсӑт па ат рӑпитсӑт.
Вантӑ, кашӑн хӑннехӑ
Найн-Вӑртӑн партум лӑв
юкан вӑлупсӑд вӑд.

**Мария ВАХ, ЮГУ
хуща вӑндтӑйлды эви**

**Хӑнты ясӑна
тулмащтӑс
Ирина САМСОНОВА**

Кев хурас

**Сӑмӑт юхӑн вӑр хуща нын немлӑн
Карты пуквайтн, нын лыдӑн иты долъдӑты.
Лыптӑт шитам путӑр кӑтн сот пӑш кувлеман
Вӑлупсы нынана вӑн пӑмашипа лупл.**

**Нын шӑшум ӑшлӑн мӑн немулт
пурайн ӑн юремӑллӑв,**

Нын вӑлупсы па уй мирӑва мойлӑсӑты.

Сӑмӑна, нӑмман, вӑн пӑмашипа

лупман кев хурас омӑссӑв.

Нын пӑтана, далъ эвӑлт юхды ӑн керлум ӑха,

Нынана, Тӑк мӑв похатурӑта!

Лыпӑт хойты тылӑщ
14-мит хӑтлӑн Тӑк кӑртӑн
Вудӑн Отечественной
далън пӑрум ӑх пӑты вӑн
кев хурас пӑншы.

Щит пӑты тыв вӑн
кӑчайт юхӑтсӑт, щит
Сӑмӑтвош кӑща хӑ В.Ф.
Чуприянов, Сӑмӑтвош
район дума кӑща хӑ,
Тӑк кӑрт эвӑлт депутат
хӑ А.П. Лельхов,
Сӑмӑтвош район Вудӑн
Отечественной далън
далъасум па тарма
рӑпитум ӑх тӑхи кӑща
хӑ В.А. Полетаев па па
хуятӑт.

Тӑм кев хурас пӑншты
вер Тӑк кӑрт культура хот
кӑща не О.Э. Сенчукова
тӑс. Мет сыры кев хурас
пӑншты пӑты курты кел
нух эвӑтсы, кев хурас
эвӑлт ермак сух нух вӑсы.
Щӑлта Тӑк ӑшколайн

вӑндтӑйлды пухӑт далъ
лӑмӑтсухн, пушканӑт
пида така шӑшсӑт.

Тӑм олн мӑн Вудӑн
Отечественной далъ
пӑрум пура вӑш эвӑлт
70 ол постӑлӑв, шеңкам,
хуты мӑн Тӑк кӑртӑн
щимӑщ хурамӑн кев
хурас пӑншы. Ин ши
тӑхи емӑна йис, вантӑ,
тӑм хурасн Тӑк кӑрт эвӑлт
Вудӑн Отечественной
далъ мӑнум кӑртӑн ӑх
немӑт хӑншман вӑлдӑт.

Кӑчайт ар ям ясӑт
лупсӑт, лӑдн енумты
нявремӑт ищиты ши рӑт
Россия мӑвев сӑмӑна ат
тӑйсӑт.

Тӑк ӑшкала нявремӑт,
«Шоврые» хот пушхиет
ищи мӑвев лавӑлды
ӑх олӑнӑн лӑңтарӑт
лӑңӑтсӑт.

Кашӑн тыв юхтум хуят

кев хурас едпийн ӑня
лыптӑт пунӑс.

Мӑн, Тӑк кӑртӑн мир,
тӑм хурамӑн кев хурас
омсум ӑха вӑн пӑмашипа
луплӑв. Елды Сӑмӑтвош
район кӑчайт иса муй
верлӑт, лӑдн кев хурас
мухалая хурамӑн юхӑн
вӑр ат тывӑс.

**Анна САМБИНДАЛОВА,
Тӑк кӑртӑн Вудӑн
Отечественной далън
далъасум па тарма
рӑпитум ӑх тӑхи
кӑща ими**

**Хӑнты ясӑна
тулмащтӑс
Людмила СПИРЯКОВА**

Пурмәсәт әкәтты хот верәс

Басы мәнты тыдәшн олаңмит хәтәдн Аган көрт пурмәсәт давалты па шавиты хот кәщә не Фёкла Семёновна Бондаренко (Покачева) 70 ол постәс. Лұв вәлупсәд олаңән тәмиты путәртсәдә.

Лұң мәр әңкел-әщел хұд вәлпәсләты тәхийн вәснән. Вантә, әңкел кәшәңә вәлмәл, ай апа давалмәл па щи пәта па тәхия хотәң ех вұншты ән веритсәт. И хәтд юхан кимәлн ай няврем холдуп сыянтәс, щи пурайн эвие сема питәс. Тәд көртәдә вот па лоньщ кұтн юхтуптәйдсәт. Тови хошум хәтләт вәнты пушхие вәнәшәка йис па әңкелә колхос план тәруптәты мосәс. Щи артән имет нәрумн хумәсвәд әкәтсәт. Әңкиел не апщел пәнән тәслә. Онтуп юх тыя эхтәйдсә, лұв хәтд мәр тейс. Вән хуятәт нөрмән вөнәшәтәт әкәтсәт. И артән эвие хуши кәккәк ими датәс па тывелт-тухелт каремийл па еша вәс лұңтәсты щи пиньшәс. Тәм олаңән Фёкла Семёновна интәм ванән ванлгупсы верумн путәртәс:

– Ма, алпа, ая вәл-мемән щи дәйты вой имийн хұв вәлупсийн па хәдүм мира мосты верн альсыюм. Ар ол вух ортты па лұңәтты тәхийн рұтыщәты мән-тәм вәнты рәпитсум.

Ма одам вәна ювум юпийн мет олаңән Аган көртән пурмәсәт әкәтты па шавиты хот пұншсум, щит 1996-мит одн рәпитты однитәс. Кимит ма дәшәтүм верем – 2008-мит одн щихотдыпийн вертутәң тәхидәшәтсум. Хәлмит, юхи хәшүм тәхем, щит «Нанёганские юрты» нем тәйл. Щит унтасн мойң мир мұв-йиңкәт вантты па әмәшдәты юхтәйдләт.

Тәм хәнты не Покачев рәт деролаңән тәмәшәй павтәс:

– Йис путәр щирн Тром-Аган юхан хұват хотәң ех нык есләшсәт. И ими хәдүм пух тәймәл. Галактион Васильевич Покачев, щит ма щатәшәсем. Лұв нумсәң хуятә вәлмәл па колхос кәщәя пириюм. Лұв коммунистической партия тәхия лұңман вәс. Тәп ипұш пориты тәхия яңхмәлн, вантә, щәта нуви хопты вұды нух хурмәл. Щи вер хуятн кәщәя пулща тұвум па щи юпийн щатәшәсем Сәрханл воша мирхота вохсы па щи юпийн худт пелы вәшәс. Тәпадвошкәсны хотн хәт ол омәсмәл па 1954-митодн юхислүм. Лұв юхи лұңмәлн ешн юх даращ кәтәлмәл. Хән музей тәхия пұншсум, мет сыры шив тәм даращ тәсум. Мойң еха щит иса сема питл.

Щеманәщеләпищәл әвәлт мет вән вәс. Давәрт рәпата әвәлт ән пәдәс. Лыв семьяйл хушияртәң әви па и пух енмәс. Кәши-мәш әвәлт

ар пеләк пушәх әнтәма йис. Щи няврем әвәлт тәпхәлүм хуят хәшидәс. Хә апщел яньштута питәс, апәлнеңәл ищи хұвн әнтәма йис. Лұв әвәлтәдә шәкәшты вет няврем хәшәс. Фёкла Семёновна дыведа ванкүтды нәтл.

Рұщ кұтн лұв рәпитмәлн шуши мир сухн әнт яңхәс. Вантә, әшколая тұвум юпийн лұв рұщ суха питәс. Әщел иса путәртәс, вәнт шушийн немхуят ән хәшәл, вантә, лыв непекәңә йиләт па вән вошәта мәнләт. Щиты йис вәлупсы па хәнты ясәң щи худләл.

Пурмәс әкәтты па шавиты тәхийн 21 хуят рәпитл. Хән музейн рәпитты питәс, щи пурайн вән емәңхәтләтн увәс мир дәмәтты сухн вәлдял. Тәйты сухләд лұв әнтүм утләл.

Тәм рәпитты тәхийн кәт машина тәйләт. Кәщә ехн мосты пурайн иса нәтләйт. Кәшәң пурайн вән мирхотәта хурамәң шуши мир сувенир-пурмәс ләшәтләт. Округ па район мирхотәта мойлупсы ләшәттәлн вұды хурәт верл. Ин тәм

йисн айлат ех шуқшәты верәта кашләт. Вәна ювум ех вәнт шушетн вәсәт па йис верәт яма тәйсәт. Лыв муй верие иса хошләд. Ф. Бондаренко тунты, юх дерәт, вой сухәт па па утәт әвәлт иса йис пурмәс верты хошл. Щитәт айлат еха ванлтәл. Лұв әвәлтәдә уша йис, худыева ишәк непекәт, мойлупсәт кәтлуптәсийт, хән тәм хәнты не рұть-щәты мәнәс. Фёкла Бондаренко Россия народной мастер вән немн юкантсы, «Заслуженный деятель культуры Югры», «Ветеран труда Ханты-Мансийского автономного округа – Югры» немнән тәйл.

Тәм тәхийн рәпитты питмәлн, иса кәм әнтә әвел па хилыдал хуши лунты.

Фёкла Семёновна, сема питүм хәтлән пәта мұң нәңеңә хошум па нявләк ясәт китлұв. Шуши мир сорни вәлупсы елды тұве, айлат еха йис верәт ванлта па хәшупта!

Раиса РЕШЕТНИКОВА

Айлат ёх кўтэлдн кассат

Там вер 1990-мит одн «Народные художественные промыслы России» па К.В. Фролов академик нем тайты мўвтел оса «Знание» тахи, ши тумпийн 2008-мит одн Российской Федерация Министерства образования унтасн шукщаты айлат ёх паты «Молодые дарования» кәсупсы ләщәтсы. Тамәщ ванлтупсы па кәсупсы 21 пұш верәнтсы па няд мултас шурас шукщаты па хурат хәншты хуят Россия мўв 50-кем тахи эвәлт юхтыйлдәт. Нух питум хәннехә вухн муй па тынәң мойлупсийн катлуптәсы.

Россия Президент поступсы ширн оса рәпитты тахи мир вәлупсы нух алумтәд паты Грант вухн мәсийт, щит «Народные художественные промыслы России» ассоциация. Рәпата ширн ләщәтум «Молодые дарования» проект мет яма Великий Новгород, Тула, Саранск, Казань па па вошәтн мәнәс.

Там йисн айлат ёх тәса енмәдты па катра йис верәт елды тәты паты ар рәпата ләщәтты мосд. Ши тумпийн культура тәхет пүншты па шив эвет па пухат хушты. Вантә, щиты айлат ёх рәт мўвәлдн хәшдәт.

2012-мит одн Ёмвошн вәдты шукщаты хот эвәлт **Илья Кошкар** Российской Федерация Министерства образования хәтәң шурас шойт вухн катлуптәсы. Лўв кәсупсыя шуши мир юх эвәлт верум пурмәсәт тәс, щит арсыр анәт па онтуп эхәтты хурамәң ваңкрәп.

2013-мит одн «Народный костюм» ванлтупсийн Элеонора Митрофанова иши оләң тахия питәс. Лўв нум мўв хәнтәт ләмәтты хурамәң ернасәт мира аляс, щитәт XIX-XX нәптән иметн па эветн тайсийт.

Там пұш «Молодые дарования – 2015» кәсупсийн Ёмвош округ эвәлт няд хуят нух питәс.

Элеонора Митрофанова немасыя йис сухат учёный финн хә У.Д. Сирелиус әктум па нух хәншум посн ёнтәс. Вет ол мәр айлат не щитәт наука ширн ләщәтум непекәт хўват йидпатл. Э. Митрофанова ар пұш нух питыләс, щит мўвтел кәсупсийн «Литьё,ковка металла», «Югра» мўвтел шуши мир фестивалн, «Сокровища Севера» ванлтупсийн, «Мастер года» округ кәсупсийн «Традиционное изделие» немуп тахийн.

Урай вош эвәлт **Екатерина Смирнова** рўщ сухат ёнтәл па

щи тумпийн там йис ширн арсыр ернасәт ләщәтәл. Лўв ванкўтды ванлтупсәтн вәдләл, щәта икет, имет па айлат ёх тайты рўщ ләмәтты сухат мира алял.

Лянтор вошн вәдты не **Лилия Янкина** тыйты верәт яма тайл. Лўв хушәла нын веритләты сәран, хәнты, рўщ, вухаль тыюм хурамәң посәт па вейт шиваләты. Там хуятәв нявремәт пидә яма рәпитл. Эвет па пухат арсыр мирхотәта, кәсупсәта яңхләт па мойлупсәтн кәтлуптәдыйт. Л. Янкина итәх утләл Т. Вахтер, С.С. Иванов па З.П. Соколова непекәт хўват ләщәтсәлә.

Нижневартовской район Аган кәртән айлат хә **Анатолий Пельментиков** иши йис пурмәсәт мира ванлтәл. «Художественная резьба по дереву» немпи мўвтел кәсупсийн нух питәс. Лўв тәса увәс мир юх пурмәсәт верл.

Йис верәт Югра мўвн там оләтн нух алумдыйт па кашәң пурмәс янас ут тайл.

Ёшн верум пурмәс мирн әмәшдәдыйт па Россия мўвәтн ванлтәдыйт.

Ольга БУБНОВЕНЕ
Хәнты ясәңа
тулмаштәс Раиса
МОЛДАНОВА

Ма ханты мир эвэлт

Щиты 76 ола нөптэл ювум ханты ими Пелагея Яковлевна Хлобыстова яснэл однитсэлэ. Лүв Сэрханл вошн вэл, щата ма лүв пидала «Соцветие» немпи арсыр мирят фестиваль пурайн вөтәңа йисум.

Төп уша верас, хуты ма ханты газета эвэлт, имухты путарттыпитас:

– Ма Сэрханл район Катисово картан ханты хә Яков Ефимович Катисов хотн сема питсум. Ащем непекан ханты хәя вәс, Катисово картан колхоз кәщя вәс. 1941-мит одн Вудан Отечественной дала вўсы, щадта пищмайт ханшас. Там пура вәнты ан вәдүв, муй щата лүв пидала йис, пәрәс ки – худта шавиман вәд. Аңкем атәлт вет няврәм пида хәщас, еша вәс апишем сема питас. Лүв 80 мудтас од вәдмәд иса икел давләс. Лүв непекды неңа вәс, шеңк рәпатайң вәс. Алексей вән яем 1929-мит одн сема питас, тәп 4-мит класс етшуптас па имухты рәпитты питас, вантэ, аңкема нөтты мосас. Елды лүв партийной ашкола етшуптас па Угут картан колхоз, елды Совет хот кәщя вәс. Дала пурайн така рәпитмәд паты «За доблестный труд в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг.»

немпи мевд пос еша холумтас.

Катисоват – рәпатайң рәт. Пелагея Яковлевна вән упед Омсквошн мединститут етшуптас, щата вәс, тохтура рәпитас, щата шавиман вәд. Юрий яйл Ёмвошн медучилищайн вәндтымәд пурайн антәма йис. Лидия упед ищи антәма йис, лүв эвед еврей мир икия мәнәс па па хон пеләк Израиль мўв Тель-Авив вошн вәд па рәпитәд.

Пелагея эвие ашколайн вәндыйдмәдн яма нәмдәлэ, хутыс ады вәдә, ханты няврәмәта, рәт щирн путартты ан рәхәс. Щит паты щи пурайн итәх хантәт еләмтты питсәт, хуты дыв ханты мир эвэлт, елды хантәт лупсәт: «Ма ханты ясәң ан тайлум». Пелагея Яковлевна щиты лупәл:

– Ма юрашдум, хуты ма ханты мир эвэлт. Рўщ икия мәнмемн па хәс од Урал мўвн вәдмемн щата вәдты мира ханты мир культура олаңан путартсум, рәтясңем ан юремәсем. Кев мўв рўщ юремәсңк мөстәдхәнты ими ләмәтсүх, ханты мир сулаң мухсәң хўд, ма иса пурайн юлта щимәщ епләң детут тәсум.

Ашкола юпийн айлат Пелагея Свердловск вошәң ләгко й промышленность институт етшуптас. Щи юпийн Сэрханл воша керләс па ләмәтсүх ентты тәхийн рәпитас: ернәс ванщты неңа, приёмщица, щашканәт лавәдты, вўх ортты па мәты неңа. Елды икеңа ювмәд юпийн Кев мўва вәдты мәнәс, икел пида

36одуяңа вәс. Там ванән икел антәма йис, щит паты ханты имие рәт мўвәла керләс.

Пелагея Яковлевна ханты ясәңан етум газета, киникайт лўңәтты шеңк мосман тайл. Ма иньщәссум, муй лүв нәмәсд там пурайн ханты ясәңан реформа олаңан. П.Я. Хлобыстова щиты ястас:

– Ашколайн ханты ясәң ан вәндтәсум, сыры ханты ясәң рўщ пуквайтн хәншсыйт. Ин мўң ясңевн йилуп пуквайт тывсәт, шеңк лавәрт лўңәтты йис. Мўң, вәна пелка ювум хуятәт, ан хошлүв йилуп щирн лўңәтты. Щи олаңан Сэрханл вошәң «Югра лылднуптаты» тәхи кәща неңа Валентина Шадринная лупсум. Лүв учёной еха путартәд, тәп дыв ан хәдәнтләт, муйәд ханты мир лупәд.

Щи тумпийн Пелагея Яковлевна Сэрханл район газетайта пищмайт хәншәд, ипўш ащел олаңан путәр хәншас:

– Ащем дала эвәлт пищмайт хәншиләс. Н.С. Хрущев хән мўвев кәщя вәс, лүв партас ай картәт ләп пунты па иса картан мир вошәта касәлты. Щи пурайн Катисово картәв ләп пунсы па ащем пищмайт вәтшәсүв. 1967-мит одн Сэрханл вошн Вудан Отечественной дала сум ех паты вән кев хурасомәссы, щата Яков Ефимович Катисов нем ищи хәншман вәд. Ма Подольск вош оборона министерствая вохты непек хәншсум, Сэрханл вошәң солдатәт кәншты ех эвәлт иньщәссум, тәп

худна немудт ан вәйтсум. Икәм пида Россия мўв хәтд омәсты пелка яңхмемн ма иса пурайн кев хурасәтәмсыеванух вантсум па ащем нем каншсум, ищи немудт ан вәйтсум. Аңкем икел паты нөтупсы вух еша холумтас. Ма айтедн вән еха ноптәдты нөтсум, ар пўш плантәрматыйдсүв.

1990-мит олатн Сэрханл вошн «Дала пура няврәмәт» немпи тәхи пўншсы. Щи унтасн мўң, щи пурайн енмум няврәмәт, ин емәңхәтл пурайн сыры и щурас шойт еша холумтсүв, там одн хәт щурас шойт нөтупсы вух вантсүв. Ин ханты газета мухты щи тәхийн рәпитты еха вән пәмәшипа лупдум.

Там ханты ими 14 щурас шойт пенсия вух еша вўд, лүвәда тәрмәд тыдәщ мәр вәдты. Щи тумпийн лүв ванкўтды хидылада арсыр мойлупсәт дәтл. Няврәмәд ищи лүвәда нөтләт. Лүв щиты лупийд:

– Вәнтэ, хәннехәя иса пурайн ар мосл, тәп ай вух тайман ищи уяңа вәдты рәхл. Мўң лавәрт пурайн енумсүв, щит паты кашәң щел вух шавиман тайлэв.

Щимәщ мутрайң ханты ими пида Сэрханл вошн вәйтантыйдсум. Вәна пелка ювум ех емәңхәтл паты ма лүвәда ям ясәң китты ләңхалум. Щиты щи ям нумәсн уяңа-пищәңа тумтака вәда па евда, хуты хәнты нәң уша верләң, хута нәң ащен шавиман вәд.

**Людмила
СПИРЯКОВА**

«Ханнехуятат дэдн тэм нуви тэрум идпийн худыева иса яма ат вэсат па Вудаң даль шөкәң верат иса аң па вантсат», – щиты мәнема Лидия Кузьминична Сайнахова (Молданова) вэйтантупсы пурайн лупас.

Ханнехуятат яма ат вэлдэт

Мосд ханшты, хуты тэм ханты ими Ваньшават кэртән хўд па вой велпәсләты хоттел ёх хуши лыпәт тыләш 25-мит хәтәдн 1947-мит одн сема питәс. Лўв тумпедн аңкел-ашел кәт пух па кәт эви па енмәлтсәңн.

Еша өхәтшәк Лидия нивәдмит классәң ашкола хот сема питум кэртәдн етшуптәс. Елды лўв нумсәд ширн Ёмвош медицинской училищайн фельдшер-акушер не щира вәндтыләс. Щәлта Сўмәтвшо районән рәпата мушатәс па мудтыкем арат ол пәльницайн акушера вәс. Щитывәлтәд-холтәд мариикеләнтәмайис па лўв атәлт ширн хәлум няврем пида Ваньшават рәт кэртәдә юхды педы юхтәс.

Юхи юхәтмәдн, Лидия Кузьминична «Победа» немуп колхозн ай мисәт енмәлты не ширн рәпата вәйтәс. Еша вәс икия мәнәс па икисәңн юдн хотәң войт па тайты питсәңн. Щитывәлтәд-холтәд кўтн дын вән

семьяед хуши и ай пухие патәм нуви тэрум идпия юхтәс. Иса щи вўш эвәлт ям ар ол хәшәс, хуты нявремдәл енумсәт, арсыр вәндтәты тәхет етшуптәсәт, дыведа мосты рәпатайт вәйтсәт па хуятәңә йисәт.

Тәм вәдупсы шир айкедал мәнум юпийн ма елды Лидия Кузьминична тәмиты иньшәссем:

– **Лидия Кузьминична, муй ширн нын ай ханты кэртән хуши тәм юхи хәшум оләтн тыләш мәр мәнты па шуши мир емәңхәтләт верләты?**

– Юхи хәшум пураитн ма иса мәшитты питсум па щимәш емәңхәтләтә тәп пура-пурайн яңхлум. Щи оләңән тәмиты лупты веритлум, хуты мўң кэртәң рўтышәты хот кәщәева ин Анна Валерьевна Кондина вәд па киникайт лўңәтты хот йитн Нина Васильевна Шабаршина ар ол мәр рәпитл. Ар пеләк дын щи китумтәк кэртәң хәннехуятлўв пида сыр-сыремәңхәтләт па емәш вэйтантупсәт ушәңә-сәшәңә иса дэщәтләт.

Сыры оләтнякты-ариты хот тәта тайсўв. Ин па кэртәң неңлўв кашәң емәңхәтл едпийн ияха әктәшләт па муй ширн веритлўв, щиты кашәң пўш якты-ариты хотәт мир едпийн ванлтәлўв. Юхи хәшум оләтн йисәң-нәптәң хәннехуятлўв шимла йисәт па щит пәта вәнашәк ювум хуятат па айлат ёхлўв щимәш хәтләт постәты рўтышәты хотэва яңхләт.

– **Нәң ищи, алпа, сыры оләтнякты-ариты хотәт кэртәң неңдән пида дэщәтсәң па муйсәр арәт емәңхәтләт мәнты пурайн арисәң?**

– Сыры оләтн, вантә, ма луваттем неңәт пида иса щи арсыр хурамәң емәңхәтләтн якты-ариты хотәт версўв. Итәх пурайн Мўвтел мир имет емәңхәтл пәта етнхотәт дэщәтсўв, итәх оләтн Вудаң дальн нух питум ёхлўв хәтләт постәсўв. Щи щосн иса тәс рўш арәт кэртәң мир едпийн арисўв. Герасим Николаевич Дыбин мўңева кашәң пўш баянән юнтәс. Ма щиремн, катра рўш муй шуши мир емәңхәтләт шөңк өмшә па хурамәңә мәнсәт.

– **Лидия Кузьминична, мудты айкел, алпа, нәң аңшәчен муй ащән оләңән путәртты веритлән?**

– Ма ащәм 1944-мит одн сухәнты пурайн Вудаң дала тәсы. Ёхәттәп 1945-мит одн тәдәңтелн мәшмәлтуман юхи юхтәс. Мәта тәхийн лўв дәләсәс па хута вәс, ма ин тўңширәңә лупты ищипа аң веритлум. Аңшәсем – Александр Иосифович Молданов 1941-мит ол вўш эвәлт дәләсты тәсы

па иса 1945-мит ол вўш вәнты дәдн вәс. Юхи юхәтмәдн, ищиты едәл муй ёшнәл-кўрңәл иса мәшмәлтуман вәсәт. Па кўшкепа рәт мўвәдә юхтәс – щи вер ям. Дыв дәләсум верләд оләңән ма ищипа немүлты айкел тәты аңт веритлум.

– **Муй ширн нын Ваньшават кэртәңн Вудаң дальн нух питум ёх емәңхәтл дэщәтләты?**

– Ма щиремн, щи емәңхәтл тәта кэртәң хәннехуятлўвн иса атәлт ширн постәды. Вантә, шөңк ар хәннехә мўң кэртәв эвәлт дәләсты тәтыләсы па дәлә пурайн неңәт па пиршә ювум хуятат шөңк дәвәртәң рәпатайт версәт. Мет оләңән аләң вўш эвәлт кев сохәд депн, хута дәлә яңхум ёх немәт нух хәншман вәлдәт, кэртәң мир немасыя ияха әктәшләт, кашәң хәннехә нумсәң па хурамәң путәр тәд. Щәлта мўң рўтышәты хотэва мәнлўв па якты-ариты тәхи дэщәтлўв. Кэртәң ёхлўв тумпийн щимәш вудаң емәңхәтл пәта етнхот верты ашколайн вәндтыйдты нявремәт па нәтләт: мәта пухәт муй эвет стихәт дәлә верәт оләңән лўнәтләт па арәт ариләт.

Щимәш емәңхәтл щит шөңк яма мўң хушәва постәды. Ма ищи юхи хәшум оләтн иса щив вохдыум па кашәң пўрайн ям шөңк ләңхәлум, дәдн щимәш шөкәң вер па аң юхтәс мўң мўвәва па хәннехуятат яма елды тәм нуви тэрум идпийн ат вәсәт!

Владимир НОСКИН

Ханты нявремат яма рўщ ясан тайлат

Сытомино кәрта яңхемн ма рўщ ясаңа па литература вәндтаты не Марина Митрофанова пида вәйтантийдсум па путартсум.

– **Марина Ивановна, сыры наң одценан путарта.**

– Ма 1968-мит одн Угут кәртән ханты-рўщ хоттед ёхн сема питсум. Ащем ханты хә, немд Иван Николаевич Лянтин, аңкем рўщ ими, немд Галина Ефимовна Кондакова. Аңкем хантәт күтн енмәс, щирн ищи ясәд яма тайсалә, иса пурайн ащем пида тәп ханты щирн путартас. Мўңханты Лянтин рәтәв Ачимовәт вўткәртәвәлт ийд, щата ма ханты рәтем вәд. Мўңсемьяевн нивәд няврем енмәс.

Ашкола мәнмемн итәх пурайн интернатн ханты нявремәт күтн вәсум. Ма уша вердум, муй олаңан күтәдн хантәт лупдәт, тәп путартты аң хошдум. Ханты ясаң эвәлт рўщ ясаңа тулмаштаты хошдум.

Ашкола юпийн Ленинград вошн А.И. Герцен немпи государственной пединститутн яма вәндтатсум. Щи

юпийн рўщ ясаңа, литература, ханты ясаңа па Увәс мир литература вәндтаты неңа йисум. Щи юпийн 1990-мит одн Ёмвошәң педучилищя рәпитты китсыюм, тәп ма Сытомино кәрта вәдты па рәпитты юхәтсум. Ин 25 од вәндтаты неңа рәпитлдум. Мәнема шеңк әмәщ нявремәт пида рәпитты. Тәп и нўша, юхи хәщум олаңн арсыр йилуп верәт тывсәт, учителя арсыр непекәт хәншты мосл.

– **Ясаң дерамтты учёный ёх лупдәт, хути ханты ясәв сыяң согласной пуквайт аң тайл, щирн рәт ясаң яма тайты нявремәта итәх пурайн давәрт рўщ ясаңа вәндтатидты, щит яна муй антә?**

– Мўң Сытомино кәртәв хәнты нартамды нум мўвәт эвәлт китум арсыр мирәт ёх омәссәт, тәта тәп 240 ханты хуят вәд. Ханты нявремәт тәп шайкем рәт ясаң тайлат, щи киньши рўщ

ясәң яма тайлат. Щит ищи нўша, юдн аңкет-ащет дыв пидәда ханты щирн аң путартлат. Мўң хушева немудт пурайн ханты ясаң па Увәс мир литература урокнәң аң тәсийнәң. Итәх нумсәң ханты эвәт-пухәт арсыр нумсәң кәсупсәта яңхләт па нух питләт. Мўң хушева нявремәт яма экзаменәт мәләт па елды колледжәтн па университетәтн вәндтатидлат.

Угуткәртәң ашколайн вўт кәртәт эвәлт мет ар ханты няврем вәндтатид, дыведа еша давәртшәк рўщ ясаң вәндтаты. Сәрхәнд ханты нявремәт ар пеләк ашкола юпийн юхды вўт кәртәта вәдты керләләт, щит пәты худна учёный ёх аң тайлүв. Сәрхәнд па Томск вошәңнәң унвеситетәт рўщ па венгерской учёный ёх сәрхәнд ханты ясаң дерамтлат.

– **Рәпатайн нўшайт вәдләт?**

– Ям арат од юхды мўң ашколаев йилуп кирмәщ хәта касләс, щи пурайн иса мосты пурмәсәт, щўңкәтләтсыйт. Нўшайт олаңан ки путартты, тәм йисн нявремәт шеңк ар компьютерной юнтупсәта юнтләт, киникайт аң лўнәтләт. Мўңева, рўщ ясаң па литература урокнәң тәты ёха, давәрт щимәщ нявремәт пида рәпитты йис. Тәмхәтл Михаил Шолохов хәншум «Они сражались за Родину» путәр олаңан урок тәсум, тәп кәтнәң щит лўнәтсәт, муй олаңан путартты рәхл? Ма щиремн, ин профессор ёха мосл ямсыева уша верты, муйсәр йилуп

киникайт ин нявремәта ашколайн лўнәтты мосл. Вантә, муйсәр киникайт мўң ашколайн лўнәтсүв, тәм йис нявремәта аң мөстәләт.

Щи тумпийн ма нәмәсдум, хути елды аң мәнты вәндтатидты нявремәта мосл ЕГӘ киньши әд экзаменәт мәты. ЕГӘ – шеңк давәрт мәты. Вантә, итәх нявремәт елды әд рәпата тәты ләңхаләт. Кәртәң нявремәта рўщ ясаң па алгебра ЕГӘ давәрт мәты.

11 класс етшуптаты нявремәт эвәлт тәп и-кәт хуят елды филологической факультетән вәндтатидты ләңхәд. Ин Алиса Чарухина Сәрхәнд вошәң государственной педагогической университетн филфак хуша вәндтатид.

– **Рўтьшуман муй верләң?**

– Ма ханты не иты вәнтән воньшүмүтәт, тулхәт, нохәр әкәтлум, рўщ икем – вой-хўд вәдпәсләд. Актум утәт эвәлт епләң детут кавәртлдум. Ванкўтды рәтлдам хуша Ачимовәт рәт вўт кәрта моиңа яңхлүв.

Еш әк Марина Ивановна, нявремәт вәндтаты ёх емәңхәтл пида! Ләңхалум, ләдн тәм йис нявремәт аршәк ат лўнәтсәт, ләдн нынана, вәндтаты ёха, яма па әмщә рәпитты ат йис. Уяңа-пищәңа хоттед ёхләң пида вәда!

М.И. МИТРОФАНОВА
пида путартас
Людмила ШУЛЬГИНА

Кондинской район Болчары кэртэн «Сельский центр культуры» немуп тахи вэд па рэпитл. Шив яңхемн, ма кэща не пида вэйтантайдсум па путремасум. Сырыя мосд лупты, хуы ши тахи кэща не Алёна Михайловна Фоменко иши тэм кэртэн сема питас, айтедн енмас, кўтуп ашколая яңхас. Эхат Тюмень воша культура па искусствайт институт тахийн немасыя елды вэндтылдты манас.

Арсыр якты-ариты тэхет верлўв

Ши тахи хуши лўв «менеджер социально-культурной деятельности» рэпата ширн етшуптас па рэт кэртэда юхи юхтас. Иса 2004-мит од вўш эвэлт культурайн рэпитты питас. Сыры лўв лапат од мэр художественной кэща неңа вэс. Тэм юхи хашум нялод «Сельский центр культуры» кэща неңапава́тсы. Ширэпата верад олаңан ма лўвел еша иньшассем.

– Алёна Михайловна, муйсэр рэпатайт нын кэртэн мир пата лэщятлэты?

– Мўн культура тэхет кэртэн администрация хот эвэлт вэд. Болчары кэртэв тумпийн шив Кама па Алтай ай кэртат па ханшман вэдлэт. Шиты ияха ямсыева ки лўнатты, мўн культура тэхевн тэмхатл аратгелдн 32 ханнехэ рэпитл. Ши ханнехуятат эвэлт тэп 13 неңат культурной рэпатнека немасыя вэндтылдсат па ин тэмхатл вэнта яма па вешката рэпитлэт. Мўн арсыр кэртэн мирлўва мосты верат лэщятлўв. Та́та кат кружок пўншман тайлўв: и

утадн арсыр ханнехуятат ариты па кимит утадн на́рслэты вэндталўв. Театральной вандтупсэт атэлт ширн лэщятты тахи па версўв. Шив тэм шосн кэртэн эхлўв иса а́кташийлдэт па шеңк хураман якты хэрят итэх пурайн мўңева вандталэт. Щадта «Северяночка» немуп

Щадта рўщ имилўв пата па «Затейница» немуп тахи та́та лэщятман тайлўв. Шив ишиты пенсияйн вэлты пираш имет худыева яңхлэт, ияха вэйтантайдлэт па сыр-сыр лэматты сухат э́нтлэт муй эш рэпатайт верлэт.

– Алёна Михайловна, айдат эх пата па муйсэр

ансамбль тайлўв, мата та́хия рўщ арат ариты 13 пиршамум ханнехэ Болчары кэртэв эвэлт яңхлэт.

– Ханты мир якты-ариты хотат, алпа, иши тайлэты?

– Шимаш шуши мир якты-ариты «Пуштинка» немуп хот тайлўв. Тэм йисн ши та́хия иса вет не яңхал, дыв худыева вет пуляң упет ханты мир арат аридэт па якат якдэт. Кашан ема́нхатлэ́тн дыв мет ола́нн сыр-сыр хураман якты хотат лэщятлэт. Мосд лупты, хуы дыв таклэда немудты вер мўн культураев рэпата хуши шиты хураса́на па тэса ишипа ан манл. Ям хўв, 1991-мит од вўш эвэлт, ши «Пуштинка» хот тывас па еша вэд 25-мит од ши якты-ариты та́хия порилэты питлўв.

якты-ариты тэхет пўншман вэдлэт?

– Енумты нявремат па айдат эхлўв пата «Метелица» немуп ансамбль немасыя версўв. Мет ай пушкиет пата «Шоу-мишки» ариты та́хи лэщятсўв. Лы вела, вантэ, иши мудты ям вера вэндтылдты та́та мосд. Ши арсыр ута́т тумпийн, мўн хуцева «Мозаика» немуп декоративно-прикладной кружок па «Моньш» та́хи вэд, хута айдат эхлўв арсыр хураман пурмасат па сыр-сыр моньшат якты хотат ширн кэртэн мир елпийн пура-пурайн вандтаты веритлэт. Кэртэн неңлўв пата «Бигуди» немуп КВН та́хи пўншсўв па кашан ема́нхатлэ́тн дыв ишиты арсыр концертат шуши ханнехуятат елпийн

вандталэт. Вантэ, мўн, Болчары кэртэн мир, шеңк хўв лавалсўв, хан тэм культура хот мўн хуцева омасды па лўв рэпитты питл. Ай тэхет потты тыла́щ 2004-мит одн тэм тэхев вельши пўншы. Шит пата тэмхатл вўш эвэлт па елды педы арсыр культура ширн манты ема́нхатлэт та́та лэщятлўв.

– Муй ширн тэм одн нын кэртэн Вудан далын нух питум ханнехуятат 70-мит ола ювум ема́нхатл постасы?

– Шимаш вудан ема́нхатл мўн Болчары кэртэвн шеңк яма ханнехуятатн лэщятсы. Мўн Россия хуши, вэлты-холты хуятат иты, ишиты «Бессмертный полк» хуши манты шир та́та версўв. Кашан ханнехэ далын антэма ювум э́хлад хурат пида вэс па веритаслупты, хуы дыв рэт э́хлад яма па вешката сема питум мўвэд лавалсат. Ма ширемн, тамиты немудты пурайн Вудан далын нух питум ема́нхатл па ан постасы, муй ширн лўв тэм одн версы. Лупты веритлудм, тэм одн вэйт дор тыла́щн мўн кэртэн эхлўв кимит вэн ема́нхатл постаты питлэт. Шит Болчары кэртэв 300 ола ювум ема́нхатл. Ши ола́нн Тэпа́д вош йис непекат хуши мўн арсыр айкелат уша версўв. Щадта та́та кэртэвн историк не Светлана Анатольевна Девяткова тайлўв. Лўв ши вер ола́нн кимит киника ханшас.

Владимир ЕНОВ

Этнотуризм – щит мосты вер

Тӓм йисн йилуп вер тывӓс, щит па мӓвӓт эвӓлт тыв арсыр мир юхтыйл, дӓдн шуши ӓхлӓв вӓдты-холты верӓт нух вантты па уша верты. Рӓщ щирн щит этнотуризмӓн альщӓды. Щи вӓраӓн мӓӓ увӓс хуятлӓв вух рӓпитты щир тӓйлӓт.

Туризм вер арсыр вӓдлӓд: арсыр мӓвӓтн яӓхты хӓннехуятӓт ӓрӓщты муй па йис верӓт олӓӓн уша павӓтлӓт, сыр-сырхурамӓӓвошӓт, кӓртӓт, мӓвӓт вантлӓт. Па кашӓӓ мӓвн вӓдты мир лӓв вӓдупсы па культура щирлад мойӓ хуятӓта вантлӓдӓт. Юхи хӓщум олӓтн мир мӓв-авӓт давӓлты верӓт олӓӓн тӓса уша верты пӓтсӓт. Мойӓ хуятӓт пӓта вӓнтӓтн, ай кӓртӓтн юханӓт, пуслӓт, мӓднӓт кимӓдн немӓсыя хотӓт омӓслӓйт. Юхтум мир щӓта рыпаклӓдӓт, вӓдпӓслӓдӓт, воньщӓмутӓт, тулхӓт ӓкӓтлӓдӓт. Вӓн вошӓт сый эвӓлт щӓта рӓтыщӓлӓт.

Чуэльско-Ветляховской община ӓх ши верӓт тумпи юхтум

мойӓ хӓннехуятӓта хӓнты мир вӓдупсы вантлӓдӓт па йис верӓт олӓӓн пӓтӓртлӓт. Дыв хӓнты щирн вой-хӓл вӓдпӓслӓты вер лӓщӓтсӓт. Хуятат лӓӓхалӓт, щир тӓйлӓт товийн муй лӓӓӓн шив рыпаклӓты юхӓтты па, муй щирн шуши хуятӓт вӓдлӓт, ищиты мулты арат хӓтл вӓнт кӓртӓн вӓдты. Щимӓщ вер тӓм йисн вӓн вошӓтн вӓдты ӓхн мет мосман тӓйлды.

Ветляхово кӓртӓн мойӓ хуятӓт пӓта кӓт вӓн павӓрт хотӓӓн (хӓс хуят пӓта), кӓт ай вӓдпӓслӓты ӓх хотӓӓн омӓсман вӓдлӓт, пӓвӓлхот па немӓсыя гараж-хот (мотор хопӓт па карты ӓхлӓт тӓйты пӓта) вӓд. Тӓм Ветляхово тӓхи пӓхӓрн омӓсл. И

пелӓк эвӓлт Ветляхово пусл, мӓта ут Вӓн Аса увл. Па пелӓкн па Касум лор, хута Касум юхан Вӓн Аса пӓтл. Щит пӓта щир вӓд мойӓ мир хӓл вӓдты Аса муй па Касум юхана тӓтылты, щит пӓта община ӓх иса мотор хопӓт, холпӓт па памосты щӓӓкӓттӓйлӓт.

Сыры олӓтн тӓта Ветляхово кӓрт вӓс. Ваньщавӓт, Сӓмӓтнӓл, Тӓкъякӓӓ, Поднавӓт, Войтехово кӓртӓӓ мир па тӓхета яӓхты пӓрайн рӓтыщӓты иса тыв

хойлӓсӓт.

Мӓӓ шуши хуятлӓва тӓмӓщ верӓт лӓщӓттыӓн, мосл увӓс мир вӓдупсы щиты вантлӓты, муй щирн хӓнты ӓхлӓв катра пӓрайн вӓсӓт, вӓдпӓслӓсӓт па емӓӓхӓтлӓт пӓстӓсӓт. Тӓп ши пӓрайн па мир хӓннехуятӓт мӓӓ мирев вӓдупсы тӓӓ щирн уша верлӓт.

Надежда КОСТЫЛЕВА,
«Югра дылдуптӓты»
тӓхи кӓща не
Хӓнты ясӓӓа тулмащтӓс
Надежда ВАХ

Ханты ясанг (Хантыйское слово) №19 (3439), 9.10.2015

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных
и внешних связей Ханты-
Мансийского автономного
округа – Югры

Редакция

Главный редактор –
Решетникова Р.Г.
Телефон (3467)33-36-82

Заместитель главного
редактора – **Вах Н.И.**

Ответственный секретарь –
Новыхова Н.В.
Телефон (3467)33-24-02

Телефон (3467)33-24-02

Адрес редакции и издателя:

628011, г.Ханты-Мансийск,
ул.Комсомольская, 31
тел./факс (3467)33-17-52

E-mail: luima@ugracom.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

ОАО «Тюменский дом печати»
г. Тюмень, ул.Осипенко,
д. 81-220.

Подписано в печать:

по графику 7.10.2015 г.
в 15.00.; фактически
7.10.2015 г. в 15.00.
Индексы **04393, 54393**
Тираж **2210** экз. Заказ **1648**
Цена свободная

Газета зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере
связи, информационных

технологий и массовых
коммуникаций по
Тюменской области, ХМАО-
Югре и ЯНАО. Свидетельство
о регистрации ПИ №ТУ 72-
00796 от 23 января 2013г.

Мнение авторов
публикаций не
обязательно отражает точку
зрения
редакции.